

Інноваційно-інвестиційні процеси в національній економіці

Кавтыш О.П., Круш Н.П.

СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье рассмотрено и проанализировано состояние инновационной активности промышленных предприятий национального хозяйства. Определены основные проблемы, которые препятствуют ее наращиванию. Предложены рекомендации относительно оживления инновационной деятельности промышленных предприятий на основе формирования и применения стратегий инновационного развития.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, промышленные предприятия, технологи, стратегия инновационного развития.

Kavtysh O.P., Krush N.P.

STATE AND TENDENCIES OF INNOVATIVE ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF NATIONAL ECONOMY

The state of innovative activity of industrial enterprises of national economy is considered in the article and analysed. Basic problems that prevent to her increase are certain. Recommendations are offered in relation to the revival of innovative activity of industrial enterprises on the basis of forming and application of strategies of innovative development.

Keywords: innovations, innovative activity, industrial enterprises, technologies, strategy of innovative development.

Овчарова Л.П.

науковий співробітник ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН
України»

Бодеко В.П.

мол.науковий співробітник Центру досліджень науково-технічного
потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано тенденції інвестиційної діяльності в Україні, структурні особливості динаміки інвестицій. Виявлено основні чинники, що обумовлювали спрямованість інвестиційних процесів та розроблено пропозиції щодо стратегічних пріоритетів державної політики в інвестиційній сфері.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат

Вступ. Інвестиції відіграють важливу роль у функціонуванні й розвитку економіки. Зміни в кількісних співвідношеннях інвестицій впливають на обсяг суспільного виробництва й зайнятості, структурні зрушення в економіці, розвиток галузей і сфер господарської діяльності.

У посткризовий період інвестиціям належить ключова роль у забезпеченні економічного зростання, здійсненні структурної модернізації галузей реального сектора.

Тому виявлення основних тенденцій у розвитку інвестиційних процесів і чинників, що їх обумовлюють, важливе для формування державної інвестиційної політики.

Постановка задачі. Основними цілями дослідження є оцінка особливостей інвестиційних процесів в національній економіці у післякризовий період; виявлення основних чинників, що обумовлюють спрямованість інвестиційних процесів та розроблення пропозицій щодо стратегічних пріоритетів державної політики в інвестиційній сфері.

Результати дослідження. В Україні не вистачає інвестицій для модернізації галузей економіки. Низький рівень валового нагромадження основного капіталу не відповідає потребам забезпечення розширеного економічного відтворення. Так, якщо норма нагромадження основного капіталу в 2008 р. становила 26,4 %, в 2009 - 18,3 %, в 2010 р. - 19 %, то в П кварталі 2011 р. – 17,2% . [1]

Така ситуація вказує на те, що в посткризовий період нестача інвестиційних ресурсів унеможлиблює інтенсивне оновлення основних засобів в промисловому секторі.

При цьому, понад 40% балансової вартості основних засобів в реальному секторі становлять об'єкти віком понад 30 років. За даними Держкомстату ступінь зносу основних засобів у 2010 р. складав в обробній промисловості 64,9 %, у машинобудуванні – 81,9 %, у хімічній промисловості – 69,3 %, у сфері виробництва та розподілення електроенергії, газу та води - 62,2 % .[2]

Водночас, слід нагадати, що у 2010 р. порівняно з 2002 р. загальний обсяг капітальних інвестицій у цілому по економіці збільшився більш як в 4 рази і досягнув 189061 млн. грн. Однак, збільшення капіталовкладень у національну економіку у передкризовий період не спонукало до перерозподілу інвестиційних ресурсів для масової заміни основних засобів, які відпрацювали нормативний термін. Навіть ті обсяги коштів, що для цього виділялися, не створили матеріально-технічне підґрунтя для ефективної роботи виробничого потенціалу в реальному секторі.

В період фінансово-економічної кризи відбулося скорочення інвестиційної діяльності підприємств: у 2009 р. обсяги інвестування в основний капітал скоротились на 41,5 % порівняно з попереднім роком.

Згортання інвестиційної діяльності було зумовлене: згортанням зовнішнього та внутрішнього попиту на продукцію; падінням обсягів виробництва, збільшенням боргових зобов'язань у період кризи, ускладненням ситуації з поверненням кредитів під час кризи; зниженням оптових цін на продукцію, суттєвим зростання операційних та неопераційних витрат за рахунок курсової різниці.

Суттєві зміни відбулися в структурі капітальних інвестицій: у 2010 р. порівняно з 2008 р.: зменшилася частка інвестицій в основний капітал, частка машин, обладнання та транспортних засобів, частка капітального будівництва.

У післякризовий період інвестиційні процеси активізувались і випереджають загальноекономічну динаміку. Так, якщо річний приріст ВВП у другому кварталі 2011 р. склав 3,8%, промислове виробництво збільшилося на 8,7 %, обсяг інвестицій в основний капітал збільшився на 15,9%.

За даними Держкомстату за січень-вересень 2011 року освоєно 117,2 млрд. грн. інвестицій в основний капітал, що на 21,2% більше відповідного періоду попереднього року [3].

Дослідження основних тенденцій в інвестиційній сфері показало, що останніми роками в Україні поліпшилася галузева структура інвестицій в основний капітал, однак збільшення частки фінансово-посередницьких секторів свідчить про нераціональну структуру інвестицій (див. табл.1).

Таблиця 1

Розподіл інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності [3]

Види економічної діяльності	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Січень-червень 2011 р.
відсотків до загального обсягу							
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Реальний сектор	74,6	72,1	70,2	70	73,2	68,2	74,8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	5,4	5,8	5,1	7,2	6,2	7,2	8,2
Промисловість	37,6	35,8	34,1	32,9	38,0	34,2	38,9
Будівництво	5,3	5,0	4,8	5,3	3,5	2,9	4,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	8,2	9,3	9,4	10,6	9,3	6,9	7,6
Діяльність транспорту та зв'язку	18,1	16,2	16,8	14,0	16,2	17,0	16,0
Фінансова діяльність	2,1	1,9	2,2	2,0	2,2	1,7	1,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	16,5	19,2	20,9	21,0	16,9	21,7	16,3
Інші види діяльності	6,8	6,8	6,7	7,0	7,7	8,4	7,6

Дані табл. 1 свідчать, що пріоритетними напрямками інвестування в 2010 р. залишалися промисловість, операції з нерухомим майном та транспорт і зв'язок, куди було спрямовано відповідно: 34,2%, 21,7% та 17,0% від загального обсягу інвестицій в основний капітал.

Крім того у 2010 р. відбулося значне скорочення інвестицій в ключові галузі промисловості – в переробну промисловість та у виробництво і розподілення електроенергії, газу та води.

Аналіз структури інвестицій в основний капітал за видами промислової діяльності показав, що змінилися тенденції в інвестиційній активності підприємств. Так, якщо в 2007 р. в добувну промисловість було спрямовано 18,9% від загального обсягу інвестицій, то в переробну – 69,7%. В 2010 р. дещо змінилися пріоритети інвестування – зросла частка добувної (26,7%) та скоротилася частка переробної галузі (58,5%).

В два рази скоротилася частка інвестицій у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, склавши у 2010 р. – 8,8% від загального обсягу інвестицій в промисловість. В той час, як в 2007 р. вона складала 17,5% (див.табл. 2).

Таблиця 2

Структура інвестицій в основний капітал за видами промислової діяльності [3]

	2005	2006	2007	2008	2008	2010
	відсотків до загального обсягу					
Промисловість	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Добувна промисловість	23,1	19,2	18,9	21,9	24,1	26,7
Переробна промисловість	63,9	67,2	69,7	63,9	61,3	58,5
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	18,3	18,5	18,4	17,1	18,1	14,2
легка промисловість	1,4	0,9	0,7	0,6	0,6	0,8
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	1,7	1,7	1,5	1,0	2,5	3,3
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	2,4	2,9	2,9	3,3	2,4	1,4
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	5,6	4,3	3,3	2,7	3,1	3,2
хімічна та нафтохімічна промисловість	6,8	5,9	5,7	6,7	8,1	12,3
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	4,4	8,4	10,3	9,2	8,3	5,6
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	15,9	15,6	17,5	13,7	11,6	8,8
машинобудування	6,4	8,2	8,3	8,1	6,2	7,5
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	12,9	13,6	11,5	14,2	14,6	14,9

Найбільш привабливими для інвестицій в переробній промисловості в 2010 р. були такі галузі, як виробництво харчових продуктів (14,2%), хімічна та нафтохімічна промисловість (12,3%). Причому частка хімічної галузі в 2010 р. збільшилася більш як в 2 рази порівняно з 2007 р.

Окреслені пріоритети інвестування свідчать про переважаючу інвестиційну привабливість секторів з високою ліквідністю та швидким обігом коштів; про те, що структура інвестиційних витрат підприємств реального сектора залишається малоефективною та не зорієнтована на реалізацію пріоритету інноваційного розвитку і призводить до консервації низькотехнологічної структури виробництва промислової продукції. Недостатньо капіталовкладень спрямовується у виробництво: машин та устаткування, електричного, електронного та оптичного устаткування, с/г техніки, транспортних засобів тощо. У 2010 р. частка машинобудування та виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції складала 7,5 та 5,6% відповідно.

Тобто інвестиційні процеси сприяють відтворенню і закріпленню деформованої структури економіки.

Оскільки вітчизняна кредитна система не в змозі задовольнити потреби реального сектора в інвестиціях, необхідною складовою стратегій розвитку для господарських структур стало залучення ресурсів на світовому ринку капіталів, що давало змогу в період зростання економіки зменшити дефіцит національних заощаджень для фінансування необхідних проектів.

Відповідно до оцінок ЮНКТАД, Україна відноситься до групи країн з високим потенціалом залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) і їхнім низьким надходженням. Поки що надходження іноземного капіталу в Україну не відповідає потребам національної економіки, потенціал країни в сфері залучення ПІІ залишається нереалізованим. За показниками чистого припливу ПІІ Україна значно програє своїм прямим конкурентам, зокрема країнам Центральної й Східної Європи, Росії, Казахстану. [5]

Динаміка надходження іноземного позичкового капіталу свідчить, що у передкризовий період ПІІ в економіку зростали, однак вже з 2007 р. темпи їхнього зростання знизилися. На початок 2011 року загальний обсяг прямих інвестицій (ПІІ) в економіку України склав 44,7 млрд. дол. США. У перерахунку на душу населення ПІІ складала 978,5 дол.. США, що майже в 11 разів нижче рівня Чехії, більш ніж в 8 разів Словаччини, в 6 разів нижче ніж в Угорщині й Болгарії (див.рис.1).

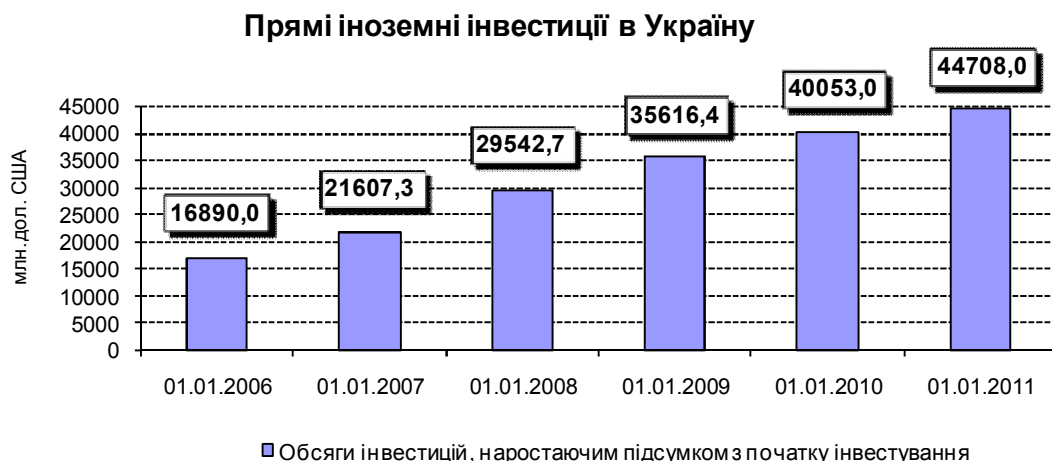

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну [4]

У 2010 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 5986,0 млн дол. США прямих інвестицій; в основний капітал (ОК) направлено 3428,4 млн.грн., що складає 2,3% від загального обсягу використаних капіталовкладень в ОК [4].

Слід зазначити, що структура за формами залучення іноземного капіталу за період 2002-2011 роки значно змінилася. Так, у 2001-2004 рр. внески у вигляді рухомого і нерухомого майна займали від 28 до 36 відсотків, на сьогодні ж домінують вкладення в грошових внесках.

Висока частка грошових внесків у структурі форм залучення іноземного капіталу (86,3% у 1 кварталі 2011 року) у порівнянні з іншими видами внесків, зокрема внесками у вигляді рухомого та нерухомого майна (8,7%), свідчить про високий рівень мобільності цього капіталу та про наявність ризиків щодо можливостей репатріації вкладених інвестицій [4].

Таблиця 3

Прямі іноземні інвестиції в Україну за секторами економіки у 2010 році

	млн.дол. США	Частка у загальному обсязі, %
Усього	44708,0	100,0
Реальний сектор	24162,4	54,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	833,7	1,9
Промисловість	14042,6	31,4
добувна промисловість	1207,7	2,7
переробна промисловість	12488,1	27,9
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	1858,7	4,2
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	452,9	1,0
хімічна та нафтохімічна промисловість (хімічне виробництво, виробництво гумових та пластмасових виробів)	1339,6	3,0
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	806,8	1,8
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	5940,4	13,3
машинобудування (виробництво машин та устаткування, виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування, виробництво транспортних засобів та устаткування)	1171,4	2,6
Будівництво	2339,2	5,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	4764,5	10,7
Діяльність транспорту та зв'язку	1711,2	3,8
Фінансовий сектор	19813,6	44,3
Фінансова діяльність	15059,5	33,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	4754,1	10,6
Сектор ЗДУ	732,0	1,6

Структура напрямів вкладання іноземних інвестицій за видами діяльності фактично не змінилася: 54% направляється на підприємства реального сектора; 33% – на підприємства, що здійснюють фінансову

діяльність, більше 10% – на операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям [4].

На підприємствах промисловості зосереджено 14,0 млрд. дол. (31,4% загального обсягу ПІІ), у т.ч. переробної – 12,5 млрд. дол. та добувної – 1,2 млрд. дол. Серед галузей переробної промисловості найбільше акумульовано ПІІ у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – 5,9 млрд. дол. ПІІ, в хімічній та нафтохімічній промисловості – 1,3 млрд. дол., в той же час у машинобудуванні – 1,2 млрд. дол. У фінансових установах зосереджено більш як 15,0 млрд. дол. (33,7%) прямих інвестицій. [4].

На підприємствах промисловості зосереджено 14,0 млрд. дол. (31,4% загального обсягу ПІІ), у т.ч. переробної – 12,5 млрд. дол. та добувної – 1,2 млрд. дол. Серед галузей переробної промисловості найбільше акумульовано ПІІ у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – 5,9 млрд. дол. ПІІ, в хімічній та нафтохімічній промисловості – 1,3 млрд. дол., в той же час у машинобудуванні – 1,2 млрд. дол. У фінансових установах зосереджено більш як 15,0 млрд. дол. (33,7%) прямих інвестицій. [4].

У 2011 році надходження іноземного капіталу збільшилось: в економіку України іноземними інвесторами вкладено 6473,1 млн.дол. США ПІІ. На 31 грудня 2011р. ПІІ досягли 49362,3 млн.дол. США, що на 10,2% більше обсягів інвестицій на початок 2011р.; в розрахунку на одну особу становить 1084,3 дол. [6]

Аналіз структури ПІІ за видами економічної діяльності свідчить, що найбільші зовнішні інвестиційні потоки спрямовуються у низькотехнологічні, енергоємні сфери виробництва та послуги, водночас рівень інвестицій у високотехнологічні виробництва, венчурне інвестування у нові розробки, тобто інвестицій із подовженим терміном окупності, залишається на низькому рівні.

Висновки. Результати дослідження показали, що в процесі ринкових перетворень в Україні суб'єкти господарювання проводили неефективну економічну діяльність, примножуючи капітал не через відтворення виробничого процесу, а шляхом екстенсивної експлуатації основних виробничих фондів. Капіталовкладення не сприяли оновленню основних засобів і запровадженню нових технологій.

Основна частина інвестицій направлялася не у виробничий сектор, а у посередницькі галузі, оскільки саме ці галузі є найбільш привабливими для інвесторів.

За довгі роки зневажливого відношення до розвитку інститутів у таких ключових напрямках, як: захист прав власності, боротьба з корупцією, створення ефективної моделі інвестиційних стимулів, усунення адміністративних бар'єрів і підвищення ефективності державного управління Україна сьогодні розплачуватися значним падінням своєї інвестиційної привабливості.

Якщо в найближчі кілька років на змінювати державні інвестиційні пріоритети й існуючий технологічний уклад, не почати активно вкладати інвестиційні ресурси у наукомісткий сектор країни прогностичні показники зростання української економіки в після кризовий період не можливо буде забезпечити.

Для збільшення інвестиційних ресурсів в реальний сектор економіки необхідно розробити механізми стимулювання залучення капіталу та створити ефективну систему управління інвестиційними процесами, а саме: покращити інвестиційний клімат шляхом удосконалення законодавства, відповідно до європейських норм; створити систему державних гарантій захисту приватних інвестицій; розширити сферу застосування механізму державно-приватного партнерства для реалізації інфраструктурних проектів, модернізації базових галузей реального сектора економіки; посилити роль держави при реалізації стратегічних інвестиційних проектів; посилити роль внутрішніх фінансових джерел для інвестицій.

Нині важливо відновити ефективний механізм залучення коштів населення як головної ресурсної бази для банківської системи та забезпечити оптимальні шляхи їхньої трансформації в інвестиції.

Інвестиції, як іноземні, так і внутрішні, потрібно залучати під конкретну стратегію розвитку країни.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності інвестиційної діяльності та покращенню галузевої структури інвестицій.

Перелік посилань

1. Національні рахунки України за 2010 рік. Статистичний бюлетень. К. Державна служба статистики. К. 2011. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>.
 2. Основні засоби України за 2000-2010 рр. Статистичний збірник. Державна служба статистики. К. 2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>.
 3. Капітальні інвестиції в Україні. Статистичний бюлетень Січень-вересень 2011 року. - Державна служба статистики України. К. 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>.
 4. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності. Статистичний збірник Державна служба статистики України. К. 2011. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>.
 5. World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>.
 6. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2011 році. Експрес-випуск. - Державна служба статистики України. К. 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>.
-

Овчарова Л.П.

*научный сотрудник ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН
Украины»*

В.П.Боденко

*мл.научный сотрудник Центра исследований научно-технического
потенциала и истории науки им. Г.М.Доброва*

СТРУКТУРНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЦЕССА В УКРАИНЕ

В статье проанализированы тенденции инвестиционной деятельности в Украине, структурные особенности динамики инвестиций. Выявлены основные факторы, обусловившие направленность инвестиционных процессов и разработаны предложения относительно стратегических приоритетов государственной политики в инвестиционной сфере.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат.

L.Ovcharova

*research associate of Institute for Economics and Forecasting NAS of
Ukraine*

V. Bodenko

*junior researcher of G.M. Dobrov Center for Scientific and Technological
Potential and Science History Studeis*

STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF INVESTMENT PROCESS IN UKRAINE

The paper analyses the trends of investment activity in Ukraine and the structural characteristics of investment dynamics. The main factors conditioning the investment processes direction have been revealed. The strategic priorities for the government policy in investment regulation have been outlined.

Key words: investments, investment attractiveness, investment climate.

Петровська І.П.

викладач ФММ НТУУ «КПІ»

Фоменко О.Р.

студент ФММ НТУУ «КПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН- ЛІДЕРІВ

У цій статті розглянуто успішний досвід країн-лідерів інноваційного розвитку, які змогли досягти вагомих результатів в розвитку інноваційної активності та підвищенні конкурентоздатності своїх національних